

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

הרוסים באים!: סוגיות בחקר יהודי מזרח אירופה, 1774 - 2022 -
27035

תאריך עדכון אחרון 30-08-2023

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 4

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: ביה"ס להיסטוריה - תכנית מצטיינים

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: שנתי

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): יונתן דקל-חן

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: jonathan.dekel-chen@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: ימי ד', 9:00 - 10:15

תאור כללי של הקורס:

קורס מבוא לתלמידים ללא ידיעות קודמות בחקר תולדות יהודי מזרח אירופה מהתיישבותם במרחב, דרך התפרקותה של האימפריה הרוסית, בימיה של ברית המועצות ועד רוסיה של פוטין בימינו. תשומת לב מיוחדת תינתן לתמורות הגדולות שעברו היהודים במהלך השנים הללו -- תקופה שהייתה רצופת מלחמות ותנודות קיצוניות במדיניות, בדמוגרפיה ובתרבות. חלק מהקורס יוקדש לסקירה של קהילות יהודיות לא-אשכנזיות במרחב העצום הזה.

מטרות הקורס:

מטרת הקורס תהיה רכישת הבנה רחבה יותר על התקופה ושיפור כלי הניתוח בהתמודדות עם הספרות המקצועית. כמו כן, נבחן את הקשר בין האירועים ההיסטוריים ובין הזיכרון הקולקטיבי היום בזירה הציבורית והפוליטית.

מטרת הקורס להפגיש תלמידים מרקעים שונים עם ההיסטוריה של יהודי מזרח אירופה. הקורס יעודד חשיבה ביקורתית לגבי העבר הזה מגישות רב-דיסציפלינאריות.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

להשוות בין ההצגה של אירועים היסטוריים בכתיבה מחקרית ובין הצגת האירועים ביזכרון הקולקטיבי.

לבחון מגמות ארוכות-טווח בכתיבה מחקרית והגורמים לתמורות בה.

לחשוב באופן ניתוחי אודות זיקות בין אירועים היסטוריים ובין ההתפתחות הכללית בפרשנויות היסטוריות על האירועים האלה.

להעריך פרשנויות על אירועים היסטוריים העולות מספרות זיכרונות, תיעור בעל-פה וכתיבה היסטורית מקצועית.

לבנות ניתוחים מקוריים על שאלות היסטוריות בעזרת גישות רב-דיסציפלינאריות.

לשלב חומרים מהסילבוס של הקורס, וחומרי מחקר נוספים, יחד עם חומר הנלמד בשיעורים, כדי לתמוך בניתוחים היסטוריים מקוריים.

לרכוש יכולת ניתוח של מסמכים ראשוניים מהתקופה.

שיטת ההוראה בקורס: הרצאה

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

מה היא מזרח אירופה? גיאוגרפיה, דמוגרפיה, פוליטיקה.
מאיפה באו ואיפה התיישבו יהודי אשכנז במזרח אירופה
קווים לתולדותיהם של יהודים לא-אשכנזיים באימפריה הרוסית
יהודים בעין הסערה: 1861 - 1906

ה"שאלה היהודית" עבור השלטון הצארי

המהפכות היהודית במזרח אירופה, מבפנים ומבחוץ

ה"שעלה היהודית" עבור התנועות המהפכניות

חיים ומוות בזמני מלחמת העולם הראשונה, מהפכות ומלחמת אזרחים, 1914 - 1921

ה"שאלה היהודית" תחת לדגל האדום, 1921 - 1941

התמודדות של קהילות לא-אשכנזיות עם השלטון הסובייטי

מפעל ההתיישבות החקלאית היהודית במזרח אירופה

מזרח אירופה על סף אסון

מלחמת העולם השנייה והשואה במזרח אירופה - היבטים פחות מוכרים

מה נשאר אחרי? כיצד השלטונות הקומוניסטיים התמודדו עם זיכרון המלחמה והשואה?

השנים השחורות של יהדות בריה"מ, 1946 - 1953

תקופת חרושצ'וב, 1956 - 1964. "הפשרת שלגים" עבור הקהילה היהודית?

תקופת ברז'נייב והמסע האנטי-ציוני

הסכסוך הערבי-ישראלי והשפעותיו על יהודי בריה"מ, 1947 - 1975

ההתעוררות הלאומית היהודית בבריה"מ כתופעה כלל עולמית

ה"שאלה היהודית" בזמן התפרקות בריה"מ, 1985 - 1991

ה"שאלה היהודית" אחרי נפילת החומות במזרח אירופה וסוגיית ההגירה

תפוצה חדשה ישנה: יהודים-סובייטים בשלוש יבשות

חומר חובה לקריאה:

Shaul Stampfer. "Settling Down in Eastern Europe." In: *Jews and Germans in Eastern Europe: Shared and Comparative Histories*. Edited by Tobias Grill, pp. 1-20. DeGruyter, 2018.

יעקב רואי. יהודי רוסיה במאה העשרים, כרך ג'. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, 2014. עמ' 86-98.

זאב לוין, "יהודי בוכרה תחת השלטון הרוסי, 1864 - 1917", תולדות יהודי רוסיה, כרך א' (תש"ע): 168 - 177.

גולדה אחיעזר, "הקראים בפולין-ליטא עד סוף המאה השבע עשרה", תולדות יהודי רוסיה, כרך א' (תש"ע): 233-257.

מקסים גמל, "הקראים בקיסרות הרוסית", תולדות יהודי רוסיה, כרך ב' (תש"ע): 157 - 168. DS 135 R9 T64 2010

בוריס טוקן ווולף מוסקוביץ', "עדת הקרימצ'אקים: תולדותיהם, תרבותם ולשונם", פעמים: רבעון לחקר קהילות ישראל במזרח 14 (תשמ"ג): 5 - 31.

ח.נ. ביאליק, "בעיר ההרגה" ו"על השחיטה" בתוך: חיים נחמן ביאליק: השירים. ערך אבנר הולצמן. דביר, 2004. עמ' 248 - 249, 253 - 262.

Eli Lederhendler, "Did Russian Jewry Exist Prior to 1917?" in *Jews and Jewish Life in Russia and the Soviet Union*, Yaacov Ro'i, ed. pp. 15-27. London: Frank Cass, 1995.

צבי גיטלמן. "מאה שנים של פוליטיקה יהודית במזרח אירופה: מורשת של הבונד והתנועה הציונית." תרבות דמוקרטית 2 (תש"ס): 63 - 78.

מתתיהו מינץ. "מקומה של תנועת הפועלים היהודית בפוליטיזציה של העם היהודי", עיונים בתקומת ישראל 8. באר שבע, 1998. עמ' 253-265.

"Does the Jewish Proletariat Need an 'Independent Political Party?'"
[www.marxists.org/archive/lenin/works/1903/feb/15.htm]

"The Reaction is Taking to Arms"
[www.marxists.org/archive/lenin/works/1906/jun/04.htm]

י. ברזילי. "עקב סברדלוב ומהפכת אוקטובר." העבר ט"ו (תשכ"ח): 211-216.

איזאק בבל. כל הכתבים, הסיפורים. כרך 1. תרגמו וערכו חמוטל בר-יוסף ואפרים זיכר. ירושלים: כרמל, 2008. (הפרקים "גדליה", "הרבי", "ו"ב הרבי", עמ' 145 - 147, 152 - 154, 240 - 241)

Abram Bragin and Mikhail Kol'stov, *Sud'ba evreiskikh mass v Sovetskom Soiuze*. Moscow, 1924.

Michael Zand, "Notes on the Culture of the Non-Ashkenazi Jewish Communities Under Soviet Rule." In *Jewish Culture and Identity in the Soviet Union*, ed., Yaacov Ro'i, et al. ed. pp. 378-444. New York University, 1991.

זאב לוין. מפריחי הערבה הרעבה: השלטון הקומוניסטי ויהודי אוזבקיסטן, 1917 - 1939. ירושלים: מכון בן צבי, תשע"ב.

J. Dekel-Chen. "Jewish Agricultural Settlement in the Interwar Period: A Balance Sheet." In: *Revolution, Repression, and Revival: The Soviet Jewish Experience*. Edited by Zvi Gitelman and Yaacov Ro'i, pp. 69-90. Maryland: Rowman & Littlefield, 2007.

J. Dekel-Chen. "'New' Jews of the Agricultural Kind: A Case of Soviet Interwar Propaganda," *Russian Review* 66 (July 2007): 424-50.

יצחק ארד. תולדות השואה בבריה"מ והשטחים המסופחים. כרך 2. ירושלים: יד ושם, 2004. עמ' 1005 - 1020.

David B. Green "This Day in Jewish History: Nazis Declare - Karaites are not Racially Jewish." *Haaretz*, January 5, 2015.

-Mordechai Altshuler. "Evacuation and Escape During the Course of the Soviet German War." *Dapim: Studies on the Holocaust* 28, n. 2 (2014): 57-73.

קיריל פפרמן. "המאבק היהודי המזוין במלחמת העולם השנייה - הערכה מחדש." מורשת ישראל 21, מס' 1 (2023): 31 - 52.

יצחק ארד. "השואה בהיסטוריוגרפיה הסובייטית." ב: השואה בהיסטוריוגרפיה, ערך ישראל גוטמן ואחרים. יד ושם, 1983. עמ' 139-165.

Mikhail I. Tyaglyy. "The Role of Antisemitic Doctrine in German Propaganda in the Crimea, 1941-1944." *Holocaust and Genocide Studies* 18, n. 3 (Winter 2004): 421-459.

Yaacov Ro'i, "The Religious Life of the Bukharan Jewish Community in Soviet Central Asia after World War II." In: Ingeborg Baldauf, Moshe Gammer and Thomas Loy, eds. *Bukharan Jews in the 20th Century*, pp. 57-75. Weisbaden: Reichert Verlag, 2008.

Joshua Rubenstein and Vladimir Naumov. *Stalin's Secret Pogrom: The Postwar Inquisition of the Jewish Anti-Fascist Committee*. Yale, 2001. pp. 65-109.
George Reavey, ed. *The Poetry of Yevgeny Yevtushenko*. N.Y., 1967. pp. 144-149.

יעקב רואי. "יהודי בריה"מ, 1944 - 1964. מתוך: תולדות יהודי רוסיה, ממהפכות 1917 עד נפילת ברית המועצות, ערך מיכאל בייזר, עמ' 221 - 236. ירושלים: מרכז זלמן שזר, 2015.

Jonathan Frankel. "The Soviet Regime and Anti-Zionism: An Analysis." In *Jewish Culture and Identity in the Soviet Union*, ed., Yaacov Ro'i, et al. ed. pp. 310-354. New York University, 1991.

Benjamin Pinkus. *The Soviet Government and the Jews*. pp. 42-45, 253-256

Simeon Charny, "Judaism in the Jewish Movement," in: *The Jewish Movement in the Soviet Union*, pp. 304-333.

Mark Tolts, "The Demographic Profile of the Bukharan Jews in the Late Soviet Period." In: *Bukharan Jews in the 20th Century*, pp. 77-90.

Mark Tolts. "Post-Soviet Jewish Demographic Dynamics: An Analysis of Recent Data." In: *Jewish Population and Identity, Studies of Jews in Society*, edited by Sergio DellaPergola and Uzi Rebhun, pp. 213-229. Springer, 2018.

לריסה רמניק, "דור 1.5 של עולי חבר העמים בישראל: בין אינטגרציה לשימור חברתי ותרבותי", משורשי העבר לניצני המחר (2012): עמ' 199-217.

Alanna Cooper, *Bukharan Jews and the Dynamics of Global Judaism*. Indiana University Press, 2012, pp. 203-229.

חן ברם, "בין תרבות למורשת: יהודי הקווקאז ומקומה של תרבותם ושפתם בישראל", ספר היהודים ההרריים בין עבר להווה (2011): עמ' 128-145.

<https://mosaicmagazine.com/essay/2017/03/the-prospect-for-russias-jews/>

חומר לקריאה נוספת:

מרכיבי הציון הסופי:

הגשת עבודה מסכמת / פרויקט גמר / מטלת סיכום / מבחן בית / רפרט 50 %
השתתפות פעילה / עבודת צוות 30 %
מבחני אמצע 20 %

מידע נוסף / הערות:

